

УДК 371.2

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Людмила ГЕРАСИМЕНКО (Кіровоград)

У статті визначається суть поняття інтеграції та її особливості. Автор окреслює значення інтегративного підходу для навчання майбутніх пілотів професійно-орієнтованої іноземної мови, дидактичні умови для його впровадження та рівні інтеграційних зв'язків.

В статье определяется суть понятия интеграции и ее особенности. Автор описывает значение интегративного подхода для обучения будущих пилотов профессионально-ориентированному иностранному языку, дидактические условия для его реализации и уровни интеграционных связей.

Ключові слова: інтегративність, інтегративний підхід, професійно-орієнтована англійська мова, навчання майбутніх пілотів, контекстність навчання, міжрівневі зв'язки.

Сучасний етап розвитку науки передбачає взаємопроникнення дисциплін одна в одну, що зумовлено низкою комплексних завдань, розв'язання яких не можливе без залучення знань з різних галузей. Інтеграційні процеси охоплюють усі сфери діяльності суспільства, відбувається не лише об'єднання окремих розділів наук та виробництва, але й об'єднання знань дисциплін, що відрізняються своїми предметними характеристиками. Авіаційна галузь потребує фахівців, які спроможні діяти в екстремальних умовах, що можливе за умови надійності знань, умінь та навичок. Застосування інтегративного підходу дозволяє підвищити ефективність навчання за рахунок взаємопроникнення та закріплення основних професійно-орієнтованих дисциплін.

Здійснений нами теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що проблема інтеграції дисциплін у контексті навчання майбутніх пілотів професійно-орієнтованої іноземної мови не знайшла належного висвітлення в науковій літературі. Окремі аспекти дослідження інтеграції дисциплін під час професійної підготовки льотного складу означені у роботах В. Л. Асріяна, Р. М. Макарова, І. Л. Смірної та ін.

Метою статті є визначення суті поняття інтеграції, її особливостей та значення для навчання майбутніх пілотів професійно-орієнтованої іноземної мови.

Сьогодні на тлі інформаційної революції взаємозв'язок знання та розвитку набуває особливої актуальності. Для країн, що трансформуються, пріоритетними виявляються такі завдання: придбання та адаптація глобальних знань і розвиток знань на місцевому рівні; розширення можливостей засвоєння та застосування знань; розробка технологій, що сприяють здобуванню та засвоєнню знань. Розв'язання завдань залежить від здатності окремих людей і організацій спрямовувати зусилля на нагромадження знань та навчання, для генералізації нових знань, які перетворюються на головний ресурс, завдяки

якому структури, організації та установи можуть розвивати свою конкурентну перевагу, робити її сталою. Авіаційна сфера в Україні потребує нових підходів, які сприятимуть розвитку інноваційних технологій та утворенню якісно нових знань.

Зауважимо, що інтеграція походить від латинського *integratio* – цілий, у перекладі означає відновлення, відбудова, наповнення. У довідковій літературі цей термін тлумачиться як сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів. Процеси інтеграції можуть виявлятися в межах сформованої системи (у цьому випадку вони ведуть до підвищення рівня її цілісності й організованості), а також у процесі виникнення нової системи з раніше не зв'язних елементів. Окремі частини інтегрованого цілого можуть мати різний ступінь автономії. У ході процесу інтеграції у системі збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління [3, с.94].

Інтегративність, на думку академіка Б. М. Кедрова [5], є важливою рисою сучасної науки, що виявляється не лише в її новій організації, але й у внутрішньому стані. Єдиною умовою реалізації інтеграції є адекватне відбиття нового предмета дослідження з одночасним віддзеркаленням всіх сторін у їхньому зв'язку.

За розумінням М. Г. Іванчук [4], інтеграція є процесом усвідомлення суб'єктом будь-яких предметів або явищ, за якого він не лише констатує на емпіричному рівні їхні властивості, але й установлює, з одного боку, породжувальну ієрархію між ними, а з іншого – типи взаємозв'язків, які при цьому виникають, що дозволяє йому універсально предметно-перетворювально діяти на основі такого мислеосягнення. Інтегроване навчання визначається як творчий продуктивний процес, що передбачає вільне самовираження того, хто навчається, активізацію його особистісних функцій, спрямованих на задоволення як особистісних, так і суспільних потреб.

Особливу увагу інтегративності навчання надають у льотних навчальних закладах у процесі підготовки операторів особливо складних систем управління. На думку дослідників (В. Л. Асріян, І. Л. Смирнова), в основу теоретичної підготовки авіафахівців покладено вивчення спецдисциплін з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, що дозволяє зробити свій внесок до розв'язання проблеми підвищення рівня безпеки польотів.

На значення інтегративного зв'язку для підготовки льотного складу вказував Р. М. Макаров, зазначаючи, що організація педагогічного процесу професійної підготовки є такою сукупністю елементів, при якій актуалізуються їх функції в цілях максимального використання міжпредметних зв'язків, взаємозв'язків та відношень з іншими підсистемами навчально-виховного процесу, щоб отримати необхідний інтегративний педагогічний результат у потрібний час [6, с. 78]. Дослідження В. Л. Асріян [1] засвідчує, що емерджентний ефект у процесі професійної підготовки з технічної авіаційної англійської мови досягається тільки через інтегративну взаємодію з одного боку, інженерно-технічних дисциплін між собою, а з

другого – інтегруванням технічних дисциплін з технічною авіаційною англійською мовою.

Дисципліна «Іноземна мова» є елементом системи підготовки авіаційного фахівця, тому викладач іноземної мови у процесі адаптації в льотному навчальному закладі повинен пов'язати цю дисципліну з комплексом дисциплін авіаційного характеру. Підкреслимо, що інтегративність не означає розчинення одного предмета в іншому, а навпаки, передбачає їхню єдність, тобто збереження взаємодіючих систем і налагодження між ними взаємних контактів. У системах, що взаємодіють, відбуваються відповідні зміни, які сприяють збагаченню кожної з них. Інтеграцію характеризують як взаємопроникнення: виявлення і встановлення когнітивних, методичних, інструментальних та інших зв'язків між різними дисциплінами; процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, що виявляється через єдність із протилежним йому процесом розчленування, диференціації [8, с. 35].

Для впровадження інтеграційного процесу в освітнє середовище потрібно дотримуватися таких дидактичних умов [9]:

- спільної мети та завдань навчально-виховного процесу;
- єдності спільних дидактичних принципів і методів навчання;
- уніфікованості системи понять;
- логічності засвоєння навчальної інформації.

Спочатку майбутні пілоти засвоюють певний мінімум функціональних операцій, який дає їм змогу на необхідному рівні виконувати свої професійні обов'язки, а потім поступово досягають усе більш високого рівня професійної майстерності. За умови успішної інтеграції нового знання до того виду діяльності, яким займається молодий фахівець, його здатність до самоосвіти переростає у стійку потребу самоосвітньої діяльності, а правильно відібрані мотиви допомагають досягти бажаного результату.

Інтегративний підхід реалізується за допомогою принципу контекстності навчання, що у льотному навчальному закладі виявляється через специфічну спрямованість пізнавальної та комунікативної активності на розв'язання конкретних професійно орієнтованих завдань [2]. Усі науки, що викладаються в льотному навчальному закладі, мають бути зорієнтовані на майбутню професію курсанта, формування та розвиток його професійних якостей, що забезпечують високу ефективність майбутньої професійної діяльності. Поєднання авіаційних дисциплін і дисципліни «Іноземна мова» та використання міжпредметних зв'язків є засобом досягнення контекстності навчання.

Проаналізувавши програми льотних навчальних закладів за спеціальностями «Льотна експлуатація повітряних суден» та «Управління повітряним рухом», ми визначили авіаційні дисципліни, які повинні інтегруватися з дисципліною «Професійно-орієнтована іноземна мова»: «Метеорологія», «Конструкція та льотна експлуатація», «Повітряна навігація», «Безпека польотів та людський фактор», «Повітряне законодавство», «Експлуатація аеродромів та аеропортів».

Інтегративні зв'язки кожної авіаційної дисципліни розкриваються на декількох рівнях: термінології, понять, процесів. Так, наприклад, в авіаційній

дисципліні «Метеорологія» можна виокремити кілька блоків інформації: хмари, опади, видимість, атмосферні утворення, метеорологічне забезпечення польотів. У кожен блок відповідно покладено в основу базові термінологічні одиниці, що є першим рівнем інтеграційних міжрівневих зв'язків: видимість (visibility), видимість на ЗПС (RVR), точка роси (dew point), суцільна хмарність (overcast), атмосферні опади (precipitation), нижня межа хмар (cloud base), купчасто-дощові хмари (cumulonimbus clouds), перисті хмари (cirrus), UTC, SAVOK, posig тощо; повітряна маса (air mass), турбулентність (turbulence), тощо; VOLMET, ATIS, METAR, TAF, AIRMET, SIGMET, тощо. Робота з термінологічними одиницями передбачає точний переклад та контекст, у якому це слово зустрічається, наприклад метеорологічне повідомлення пілота ATIS.

Оволодіння будь-якою наукою не можливе без опанування системи понять цієї науки. Під поняттям ми розуміємо форму мислення, в якій відбивається сутність предметів та явищ реального світу в їх істотних ознаках та відношеннях [7, с. 254]. Для того, щоб курсант опанував англійську мову для професійного спілкування в льотних навчальних закладах – авіаційну англійську мову, йому потрібно оволодіти не лише перекладом і термінологією, але й системою понять авіаційної реальності, яка є наступним рівнем інтеграційних міжрівневих зв'язків. До таких понять з дисципліни «Метеорологія» ми відносимо: здвиг вітру (wind shear), турбулентність за ясного неба (clear air turbulence), «око бурі» (storm eye), струминна течія (jet stream).

Наступним рівнем інтеграційних міжрівневих зв'язків є розуміння важливості цих понять для авіації, тобто причинно-наслідкових зв'язків метеорологічного процесу. Так, наприклад, небезпечними для польотів є такі явища та умови погоди: гроза, град, шквал, смерч, туман, помірна чи сильна турбулентність, помірне чи сильне обмерзання, гірські хвилі, струминна течія, вулканічний попіл тощо. Майбутній пілот повинен знати основні дії у небезпечних метеоумовах для того, щоб використовувати ситуаційні завдання, складність яких дозволяє сформувати практичні вміння з технічної авіаційної англійської мови у процесі виходу зі складної й екстремальної ситуації в польоті; використовувати рольові ігри у процесі проходження технічної авіаційної англійської мови; система оцінювання повинна передбачати використання рольових ігор і ситуаційних завдань з технічної авіаційної англійської мови у майбутніх пілотів у межах міжпредметних зв'язків.

Для зрозуміння важливої ролі інтеграції дисципліни «Іноземна мова» та дисциплін авіаційного характеру вважаємо за потрібне окреслити низку суперечностей у підготовці авіаційного спеціаліста. Інтеграція, на нашу думку, дозволить розв'язати суперечності навчального процесу: між абстрактним характером змісту дисципліни «Іноземна мова» та використанням цієї дисципліни в майбутній професійній діяльності; між диференціацією знань з багатьох авіаційних дисциплін та потребою їх систематизації в практичній діяльності іноземною мовою; між володінням предметом «Іноземна мова» як навчальною діяльністю та знаннями як регулятором майбутньої професійної діяльності.

Суспільна практика та вимоги щодо володіння базовими авіаційними знаннями, окреслені в документах ІКАО, навчальних планах та програмах льотних навчальних закладів, спричиняють потребу в організації ефективного процесу навчання авіаційних фахівців. У навчальному процесі льотного навчального закладу інтеграція авіаційних дисциплін і дисципліни «Іноземна мова» виконує низку важливих функцій:

– *освітня функція* передбачає підвищення науковості та доступності навчання, поліпшення пізнавальної діяльності, підвищення якості та системності знань;

– *виховна функція* полягає у підвищенні інтересу до авіаційних дисциплін, глибшому розкритті явищ, стимулюванні низки позитивних якостей особистості, переконанні у корисності знань, вихованні допитливості та потягу до нових знань, формуванні світогляду;

– *розвивальна функція* сприяє формуванню вміння узагальнювати способи дій; розвитку міждисциплінарних умінь і навичок, пам'яті, оперативності знань, логічного мислення;

– *психологічна функція* забезпечує підвищення теоретичних узагальнень, створення благодотвірної бази для сприйняття знань, активне формування асоціативних систем та образів;

– *методологічна функція* має на меті забезпечення системи змісту, методів, прийомів і навичок, підвищення науково-теоретичного рівня навчання курсантів, виявлення єдності в процесах та явищах, урахування комплексності проблем сучасного виробництва;

– *організаційна функція* – економія навчального часу, усунення дублювання, упровадження нових форм навчання.

Інтеграція знань дисципліни «Іноземна мова» й дисциплін авіаційного змісту – цілісний процес взаємодії та взаємопроникнення різних систем знань, що виражається через виникнення їх інтегральних форм, методів, взаємообміну інформацією, у результаті чого створюється єдина цілісність. Інтегративний підхід дозволить розв'язати складні завдання навчального процесу та допоможе майбутнім пілотам оволодіти потрібними знаннями, уміннями й навичками. На нашу думку, використання інтеграційних зв'язків іноземної мови та базових авіаційних дисциплін забезпечить ефективність навчального процесу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Асріян В. Л. Формування спеціальних умінь у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній на основі між предметних зв'язків технічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (технічні дисципліни)» / В. Л. Асріян. – Харків, 2007. – 18 с.

2. Вербицький А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие / Вербицький А. А. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Іванчук М. Г. Психолого-педагогічні основи виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання / Іванчук Марія Георгіївна: дис. ... доктора псих. наук: 19.00.07. – К., 2005. – 383 с.

5. Кедров Б. М. О творчестве в науке и технике / Кедров Б. М. – М. : Молодая гвардия, 1987. – 192 с.
6. Макаров Р. Н. Человеческий фактор. Авиационная психология и педагогика: [справочник] / Роберт Никитович Макаров. – М. : Издательство международной академии проблем человека в авиации и космонавтике, 2002. – 490 с.
7. Нісімчук А. С. Педагогіка: підручник / А. С. Нісімчук. – К : Атака, 2007. – 344 с.
8. Сова М. Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань / Маргарита Сова // Рідна школа. – 2002. – №5. – С. 33–36.
9. Соколова О. В. Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Соколова Ольга Валеріївна. – К., 2004. – 264 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Герасименко Людмила Сергіївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов КЛА НАУ.

Коло наукових інтересів: адаптація викладачів іноземної мови в льотних навчальних закладах, професійна підготовка пілотів.